СРЕДНО УЧИЛИЩЕ „ЛЮБЕН КАРАВЕЛОВ“ – ГРАД ДОБРИЧ
ул. „Теменуга“ № 56, тел: 058/660006; 058/660010; 058/591367; 058/680175
e-mail: info-800016@edu.mon.bg; info@karavelov.com

ЗАПОВЕД
№ РД-03-424/14.09.2026 година

На основание чл. 259, ал. 1 от Закона за предучилищното и училищното образование, във връзка с чл. 31, ал. 1, т. 2 и т. 6 от Наредба № 15 от 22 юли 2019 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти, решение на Педагогическия съвет *(Протокол № 10 от 14.09.2026 година)*

УТВЪРЖДАВАМ:

План по изпълнение на Механизъм за противодействие на тормоза и насилието в системата на предучилищното и училищното образование в СРЕДНО УЧИЛИЩЕ „ЛЮБЕН КАРАВЕЛОВ“ – град Добрич през учебна 2026/2027 година, приложен към настоящата заповед.

Изпълнението на дейностите по механизма се ръководи и координира от председателя на Координационния съвет за противодействие на тормоза и насилието в образователната институция.

В срок до 18.09.2026 година да бъде създадена организация за запознаване с Механизма от всички заинтересовани страни. Определените отговорни лица за изпълнение на дейностите по Механизма предприемат тяхното реализиране, като могат да се обръщат за методическа и организационна подкрепа към определения Координационния съвет за противодействие на тормоза и насилието в образователната институция.

Настоящата заповед да се доведе до знанието на всички работещи в училището срещу подпис за сведение и изпълнение.

Контрол по изпълнение на заповедта възлагам на Галина Няголова и Гергана Георгиева – ЗДУД.

СВЕТЛА ИВАНОВА
ДИРЕКТОР

СУ „Л. КАРАВЕЛОВ“ ДОБРИЧ
РЕПУБЛИКА България

СРЕДНО УЧИЛИЩЕ „ЛЮБЕН КАРАВЕЛОВ“ – ГРАД ДОБРИЧ
ул. „Теменуга“ № 56, тел: 058/660006; 058/660010; 058/591367; 058/680175
e-mail: info-800016@edu.mon.bg; info@karavelov.com

Утвърждавам:
СВЕТЛА ИВАНОВА
ДИРЕКТОР

СУ „Л. КАРАВЕЛОВ“ ДОБРИЧ РЕПУБЛИКА България

МЕХАНИЗЪМ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА И НАСИЛИЕТО В ИНСТИТУЦИИТЕ В СИСТЕМАТА НА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ ЗА УЧЕБНАТА 2026/2027 ГОДИНА

Разработен, съгласно Заповед № РД09-5906/28.12.2017г.
на Министъра на образованието и науката и
Приет на педагогически съвет с протокол № 10/14.09.2026 година

ВЪВЕДЕНИЕ И ЦЕЛ НА НАСТОЯЩИЯ ДОКУМЕНТ

Настоящият документ е изготвен от работна група в Министерството на образованието и науката с участието на представители на Министерството на труда и социалната политика, Агенцията за социално подпомагане, Държавната агенция за закрила на детето, Националната мрежа за децата, Фондация „Асоциация Анимус", Асоциация "Родители", Сдружение "Дете и пространство" и УНИЦЕФ България. Документът има за цел да очертае рамките на единен механизъм за превенция и интервенция на насилието и тормоза, който да подпомогне институциите в предучилищното и училищното образование в техните усилия за създаване на сигурна образователна среда.

Въвеждането на общ механизъм се налага от разбирането, че реален напредък в справянето с насилието и тормоза може да бъде постигнат само при прилагането на последователна и целенасочена политика, която се споделя и изпълнява от всички участници в образователния процес. Тази политика следва да е част от цялостната съвкупност от политики за развитие на детските градини, училищата и центровете за подкрепа за личностно развитие. Тя регламентира в дългосрочен план целите и задачите по отношение на превенцията на насилието, както и разписва конкретни роли, отговорности и процедури за действие при възникнали ситуации на насилие и тормоз. Тези елементи са подробно разгледани в настоящия документ.

Документът се състои от две основни части, приложения и алгоритъм за прилагането на Механизма. В първата част се разясняват понятията „насилие" и „тормоз", разликата между тях, видовете поведение, които те включват, както и белезите, по които да бъдат разпознати, Тази част е информативна и с нея трябва да бъдат запознати всички в институциите в системата на предучилищното и училищното образование.

Във втората част на документа се разглеждат задължителните елементи на цялостна политика за сигурна образователна среда - превенция и интервенции, в случай на насилие и тормоз. Разясняват се още дейностите по превенция и интервенция (реакция), които се осъществяват на равнище институция и на равнище група/клас, включването на родителите като неизменен участник, както и се очертават основните ресурси, които институциите в системата на предучилищното и училищното образование и съответно Министерство на образованието и науката трябва да осигурят, за да може ефективно да се предотвратява насилието.

Приложенията към основния документ дават практически насоки за това как да се прави изследване и оценка на актуалната ситуация, как да се осъществяват дейностите на ниво група/клас, как да се подаде сигнал към други служби или услуги при възникване на по-сериозни ситуации с оглед на причинената вреда и последиците за живота и здравето на децата.

Алгоритъмът разписва конкретни стъпки за реализирането на дейностите по настоящия механизъм.

I. ИЗМЕРЕНИЯ НА НАСИЛИЕТО И ТОРМОЗА В СИСТЕМАТА НА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Какво е насилие?

В България в официална употреба е дефиницията на понятието **„насилие"**, дадена в параграф **1**, т. **1-5** от допълнителните **разпоредби** на Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето:

„Насилие" над дете е всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, водеща до действителна или вероятна вреда върху здравето, живота, развитието или достойнството на детето, което може да се осъществява в семейна, училищна и социална среда.

„Физическо насилие" е причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка или страдание, без разстройство на здравето.

„Психическо насилие" са всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето, като подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение, както и неспособността на родителя, настойника, попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури подходяща подкрепяща среда.

„Сексуално насилие" е използването на дете за сексуално задоволяване. Сексуално насилие и злоупотреба над дете според определението на Световна здравна организация е „участието на дете в сексуални действия, които той или тя не разбира напълно и за които не е в състояние да даде информирано съгласие, или за които детето не е подготвено от гледна точка на развитието си и не може да даде съгласие, или които са в нарушение на законите или социалните табута на обществото".

„Пренебрегване" е неуспехът на родителя, настойника и попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури развитието на детето в една от следните области: здраве, образование, емоционално развитие, изхранване, осигуряване на дом и безопасност, когато е в състояние да го направи.

Насилието може да бъде от възрастен към дете, между деца и от дете към възрастен.

Какво е тормоз?

Тормозът е специфичен вид насилие сред децата и е сред най-неуловимите форми на агресивно поведение и насилие. Но не всеки акт на насилие е тормоз. Тормозът между връстници е групов феномен. Случаите на тормоз се извършват в групова среда, в присъствието на други връстници и в отсъствието на възрасти. Професор д-р Дан Олвеус определя тормоза като „повтарящи се във времето негативни действия от страна на един или повече ученици, когато някой умишлено причинява или опитва да причини травма или дискомфорт на друго дете чрез физически контакт, чрез думи или по друг начин."

Тормозът, независимо от това как се упражнява, е много сериозно, оставащо травматични следи действие, защото тормозеният ие може да се защити със собствени усилия. Тормозът не спира от само себе си, без външна намеса.

Ключови в разбирането за тормоза са следите характеристики:

1. злонамерена проява, която има за цел да нарани или унижи дете
2. извършва се от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция, за да нарани другата физически или психически, да я унизи или изолира;
3. повтаря се многократно във времето, а не е еднократен и изолиран акт на насилие.

Проявите на тормоз най-общо могат да бъдат описани като:

Физически тормоз, например, блъскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение;

Психически тормоз, например, подмятане, подиграване, закачане, обиди, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане ва личните вещи, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене; словесни изрази, които имат за цел да унижат и оскърбят детето на база раса, пол, религия, сексуалност, увреждане или друго, с което се подчертава различие от останалите. Когато е в група - под формата на изолиране, игнориране, изключване от групови дейности, избягване, одумване и разпространение на злобни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз.

Сексуален тормоз - представлява всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или водещо до накърняване на достойнството на лицето, и по-специално създаване на смущаваща, враждебна, деградираща (принизяваща), унизителна или обидна обстановка. Включва измислянето на сексуализирани прякори или имена, коментари за външността на някой и подигравки със сексуално значение, неподходящо докосване, бележки и надписи със сексуално съдържание и т.н. до по-екстремни форми на нападане и насилие.

Кибернасилие и Кибертормоз - насилие и тормоз, които се осъществяват в дигитална среда чрез дигитални устройства. Включват създаване и разпространение на обидни, заплашителни и подигравателни визуални материали, снимки и текстови съобщения, които уронват достойнството на детето или го унижават: сниманото на дете с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки или видеозапис без негово съгласие, кражба на самоличност/профили. обиди, разпространение на слухове в социалните мрежи и др.

Ако дете е въвлечено в рискова ситуация онлайн, това винаги има своите отражения в реалния му живот. Преживяванията за детето могат да бъдат дори по- унизителни, тъй като кибертормозът не може да бъде прекратен веднага и е достъпен до много по-голям кръг хора.

Разлики между тормоз и закачки или игра между децата и учениците

По-голямата част от ситуациите на тормоз могат да бъдат овладени от учителите, а някои - от самите деца. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест. На първо място важно е

да се разграничат случаите, когато не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между децата. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на децата, включително и на тези, които само присъстват без активно да участват. Следното би могло да помогне за правилна оценка на ситуацията:

• Ако децата се закачат, бутат или блъскат или си разменят шеги, като при това се смеят, разменят си ролите и позициите и никое от тях няма видимо доминиращо положение, а околните не им обръщат особено внимание, то най-вероятно става дума за игра.

• Ако едно от децата е видимо напрегнато, не се усмихва, опитва се да се махне, ако ролите не се сменят, а другото дете е в постоянно доминираща позиция и това поведение привлича вниманието на околните, то най-вероятно става дума за тормоз.

• Ако детето/ученикът не се чувстват добре от закачките и подигравките, тогава поведението може да е тормоз.

• Ако детето/ученикът, към когото са отправени подигравките, поиска от другото дете да спре и той или тя не спират да се подиграват, тогава става въпрос за тормоз.

• Ако детето/ученикът, който дразни, продължава да дразни или дразни отново и отново, това е тормоз.

• Ако дразненето е за нещо, което детето/ученикът не може да промени (височина, носене на очила, тегло, способност да чете, **атлетически** способности и пр.), тогава може да е тормоз.

• Ако има и други хора наоколо, които наблюдават ситуацията и се окуражават или се присъединяват към ситуацията на подигравки, това е тормоз.

• Ако едното дете е по-силно или по-популярно, по-голямо на възраст или по- властно, това може да е тормоз.

Ако се касае просто за приятелска игра, учителят може да се намеси, за да предупреди децата да внимават да не се наранят. Ако обаче наблюдаваното поведение може да бъде определено като тормоз, е необходимо да се предприемат съответните стъпки, описани в механизма.

Физическото насилие и тормоз са формите» които възрастните най-често забелязват и затова често мерките за справяне обикновено са насочени именно към тях. Психическото насилие и тормоз по-трудно могат да бъдат установени, тъй като не са така видими, а и децата, от своя страна, нямат нагласата да споделят с възрастните за своите преживявания.

Проблемът се задълбочава, когато психическото насилие и тормоз, като обидните думи и прякори, социалното изолиране и други се подценяват от възрастните и се считат за нормална част от процеса на социализация и израстване на децата. Ето защо е важно да се обърне внимание още при първите признаци за съществуването на насилие и тормоз.

Признаци, по които може да се разпознаят насилието и тормозът:

Разпознаването на насилие и тормоз включва следните физически и поведенчески признаци:

- различни по вид и цвят натъртвания, включително синини, постоянни или чести червени петна, включително от пръсти, насинени очи, следи от ухапване;
- неправдоподобни или объркани обяснения за травмите, включително едносрични отговори;
- безпокойство и крайности в поведението - от агресивност до пасивност;
- лоша представа за себе си - децата смятат, че са заслужили насилието;
- прекадена отстъпчивост на детето и оставяне без протест да се прави каквото и да било с него;
- влошаване на здравословното състояние, което включва прилошавания, главоболие, отпадналост;
- влошаване на успеха от обучението и чести отсъствия от училище;
- чести отсъствия от определени часове;
- детето може да стане затворено и изолирано, да не желае да контактува с връстниците си;
- агресивно поведение и/или поведение, насочено към привличане на вниманието, упорито непослушание, самонараняване;
- внезапни избухвания, които са необичайни за възрастта или за нивото на развитие на детето;
- бягане и криене, включително зачестили бягства от училище;
- наблюдават се промени в навиците или в използването на интернет и социалните мрежи.

Тормозът между деца спада към насилието над дете и се третира с мерките на Закона за закрила на детето. Според чл. 7, ал. 1 и 2 от Закона за закрила на детето, всяко дете има право на закрила от насилие и всеки, на когото стане известно за дете, преживяло насилие, е длъжен да сигнализира органите по закрила.

Ц. ПОЛИТИКА ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И ИНТЕРВЕНЦИЯ НА НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ

1. Принципи, ценности, философия

Институциите в системата на предучилищното и училищното образование по чл.2 ал. 3 от Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО) самостоятелно разработват и прилагат цялостни политики за:

1.1. подкрепа за личностно развитие на детето и ученика;

1.2. изграждане на позитивен организационен климат;

1.3. утвърждаване на позитивна дисциплина;

1.4. развитие на училищната общност.

Превенцията и интервенцията на насилието и тормоза в системата на предучилищното и училищното образование са неизменна част от тези политики. Съобразно потребностите на институцията те биха могли да бъдат оформени в самостоятелен документ или да са част от общите политики за развитие на институцията и осигуряване на сигурна образователна среда.

Политиката за превенция и интервенция на насилието и тормоза се основава на споделени ценности* философия, норми, правила и традиции за участие и взаимодействие на директора, педагогически и непедагогическия персонал, родителите, децата и учениците в изграждането на сигурна среда. Тя трябва да се базира на основни принципи и положения, да съдържа цели, стратегии, очаквани резултати и отговорности за всички участници в процеса на предучилищното и училищното образование.

Основни цели на политиката за превенция и интервенция на насилието са:

• Да създаде позитивна култура и климат в детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено;

• Да повиши осведомеността на всички участници в процеса на предучилищното и училищното образование, че насилието е неприемливо поведение;

• Да разработи система за превенция, която създава условия за превантивна работа с групата/класа и включва децата в образователни дейност, семинари, работилници, които да ги запознават с различните форми на насилие и тормоз, да възпитават уважение и толерантност към различията, да развиват чувствителност към границите на другия, етика на взаимоотношенията, кое поведение е приемливо и кое - не, как да се реагира на неприемливо поведение, др.

• Да създаде система за интервенция като разработи или разясни съществуващи правила и процедури във връзка с всяка една проява на насилие и тормоз, вкл. по отношение на идентифициране и сигнализиране;

• Да създаде система за предоставяне на подкрепа за пострадалите и въвлечените в ситуациите на насилие и тормоз;

• Да развие устойчива система за изграждане на капацитет у всички участници в образователния процес под формата на обучителни дейности, механизми за сътрудничество с други, външни за детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено служби, организации или институции, изграждане на ефективна система за дежурства и др.

• Да създава механизми за проследяване на ефективността от дейностите по превенция и интервенция.

В допълнение на принципите в системата на предучилищното и училищното образование, цитирани в чл. 3, ал. 2 от ЗПУО, политиката за сигурна образователна среда следва да се базира и на следните специфични принципи:

• Позитивна култура и климат, които:

- ☐ приемат различието и разнообразието и се базират на принципите на приобщаващото образование
- ☐ дават възможност за развитие на сигурна среда, в която децата открито споделят и обсъждат теми, свързани с насилието о насърчават взаимоотношения на уважение сред цялата общност;

• Ефективно лидерство;

• Прилагането на цялостен институционален подход;

• Споделено разбиране за насилието и тормоза и последиците;

• Подкрепа и мотивиране на децата и служителите, в т.ч. информиране, обучение, консултиране, супервизия и изграждане на капацитет за справяне с насилието;

• Въвеждане на образователни стратегии и дейности за превенция (вкл. мерки по информиране), които:

- развиват емпатия, уважение и резилианс сред децата о ясно адресират агресивно поведение
- изграждат нулева толерантност към всички форми на насилие;

• Системност и регулярност при вписване, изясняване и прилагане на мерки и последващи действия в случаи на насилие и тормоз;

• Координация и последователни усилия от страна на институцията за изграждане на мрежа от взаимовръзки и взаимодействия за изграждане иа по-сигурна среда;

• Партньорство с родителите;

• Непрекъсната оценка и проследяване на ефективността на цялостната политика за превенция и интервенция на насилие и тормоз.

Причините за насилието са много и комплексни и детската градина, училището, центърът за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено не биха могли да повлияят на всички. Но целта е успешно да се намалят тези фактори, които са свързани със средата в самата институция и които допринасят за проявата на насилие и агресивни модели на поведение. За сигурна образователна среда и нулева толерантност към насилие и тормоз са необходими:

• системни усилия за възпитаване у децата на социални умения и нагласи, които не допускат насилие във взаимоотношенията;

• подобряване на физическата среда (с фокус върху стаите, общите помещения за хранене - столовата и бюфета, както и санитарните помещения), която не съдържа предпоставка за изява на агресивното поведение и в същото време скздава условия за формирането на групата/класа като общност;

• работа с нагласите към ученето, които намаляват съревнователния елемент между децата за сметка на екипната работа и споделяне на проблеми в общността на групата/класа, както и проектна-базирано обучение, включително и изнесени дейности, които дават отлични резултати в тази посока;

• последователни стъпки за разбиране на последиците от насилието и тормоза и мерки за подкрепа на децата за справяне с неприемливото поведение, които не наблягат на наказанието.

Цялостната политика се реализира на равнище детска градина, училище, център за подкрепа за личностно развитие, специализирано обслужващо звено и на равнище група/клас, като на всяко едно от тези равнища се осъществяват дейности по превенция и интервенция (реакция).

Превенцията на насилие и тормоз включва комплекс от мерки, които имат за цел ограничаване и/или елиминиране на предпоставките и рисковите фактори, допринасящи за насилието. Превенцията поставя приоритет върху дейности на равнище група/клас, например създаване на правила на отношения в групата/класа, морално възстановяване на щета, тематични дискусии, регулярно провеждани в часа на класа или по друго време. Дискусиите са възможност в групата/класа да се поставят за обсъждане въпроси, които вълнуват или смущават децата, като по този начин се създава пространство за мислене и отработване на агресията чрез говорене, разиграване на ситуации, тяхното обсъждане и съответно осмисляне и развиване на нови умения и модели за ненасилствени отношения и поведение.

Интервенциите включват отговора на институцията при възникнали ситуации на насилие и тормоз. Това са последователни действия и мерки, които целят спиране и разрешаване на възникнала вече ситуация на насилие, тормоз и криза и се реализират като отчитат индивидуалните потребности на всяко дете, въвлечено пряко или косвено в ситуацията, като се прилага принципът на най-добрия интерес на детето.

2. Разработване на система от мерки за реализиране на сигурна образователна среда

2.1. Създаване на координационен съвет с ясни функции и делегирани отговорности, който да отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с насилието и тормоза. Съветът се ръководи от заместник директор и/или друг педагогически специалист, определен от директора и включва в състава си училищен психолог/педагогически съветник, учители, деца и родители.

2.2. Оценка на ситуацията

Оценката и анализирането на ситуацията са от значение за планирането на дейности за изграждане

на сигурна образователна среда. Оценката съдържа описание на следното: До колко са запознати заинтересованите страни с темата за насилие и тормоз? Какви видове и форми на насилие и тормоз има в детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено? Колко често те се проявяват? Къде са местата, на които най-често се случват? Кои са участниците? Как се е реагирало до момента? Какво следва да се предприеме, за да бъде реакцията ефективна?

Оценката се организира от ръководството на институцията и се осъществява от координационния съвет в началото на учебната година. За целта могат да се използват редица инструменти, като специални въпросници, дискусии с участие на цялата училищна общност, фокус групи с деид, учители и родители и др. В *Приложение 4* е включен примерен пакет с психологически инструменти.

Резултатите от оценката и наличието на проблем се представят от координационния съвет и се обсъждат на тематичен педагогически съвет, на който участие могат да вземат всички заинтересовани страни. Резултатите могат да се обсъдят и на родителските срещи, и в часовете на класа.

2.3. Изготвяне на план за превенция и интервенция на насилието и тормоза

Планът за изпълнение се изготвя и реализира от координационния съвет и се утвърждава от директора с продължителност от една учебна година, като се актуализира в началото на всяка учебна година. Планът включва описание на всички дейности по превенция и интервенция на ниво институция и ниво група/клас и е индивидуален за всяка детска градина, училище, център за подкрепа на личностното развитие. В плана са очертани срокове и отговорности по изпълнение на дейностите по превенция и интервенция.

2.4. Планиране/актуализиране на дейности по превенция

2.4.1. Дейности по превенция на равнище институция

• **Създаване/актуализиране на етичен кодекс на училищната общност** съгласно ЗПУО. Етичният кодекс на училищната общност включва всички участници в предучилищното и училищното образование.

• **Създаване на единни училищни правила**, които да станат част от Правилника за дейността на институцията. Този процес е от две стъпки:

1) Изработване на правила на поведение и ценности от всеки клас/група;

2) Обобщаване на правилата на ниво институция и вписване в Правилника за дейността на институцията.

• **Внасяне на промени** в Правилника за дейността на институцията при необходимост.

• **Запознаване на цялата училищна общност** с определението, проявлението и последиците от насилието и тормоза.

• **Подобряване на системата от дежурства** с оглед недопускане на насилие и тормоз.

• **Повишаване квалификацията на педагогическия** персонал за работа с програмите, включително реализиране на специализирани обучения за определени категории от работещите в институциите на предучилищното и училищното образование за превенция и справяне с насилието и тормоза,

• **Информиране и актуализиране на информацията за наличните ресурси в общността** - съществуващи услуги и програми за превенция и противодействие на насилието и тормоза в детската градина, училището и центъра за подкрепа на личностното развитие.

2.4.2. Дейностите за превенция на ниво клас/група включват;

• Децата и учителят създават **правила за поведение** на групата/класа (описано като първа стъпка от създаването на единни училищни правила в 2.4.1. Дейности по превенция на равнище институция).

• **Обучителни дейности** и работа с класа/групата, в които водеща роля има учителят/класният ръководител. При работата на равнище клас/група следва да се прилагат всички форми на групова работа, дискусии, решаване на казуси, ролеви игри, споделяне на опит, като се използват възможностите на учебната програма, вкл. теми от глобалното, гражданското, екологичното, здравното, интеркултурното образование, часа на класа, различни извънкласни и извънучилищни дейности. Целта е да се създаде пространство, в което се говори открито за насилието и тормоза и се работи за формирането у децата на нагласи и социални умения за здравословно и ненасилствено общуване, емпатия, толерантност и уважение към различията, решаване на конфликти и др. Основните теми могат да бъдат:

1. Правата на децата и отговорностите, които те създават по отношение на околните.
2. Ценностите - какво са, какви могат да бъдат, как се проявяват в поведението, как се прилагат в

ежедневието?

3. Какво представляват насилието и тормозът, разпознаваме ли ги, как можем и на кого да съобщаваме за случаи на насилие и тормоз?

4. Какви са преживяванията на извършителя, последователите, потърпевшия и наблюдателите?

5. Как се чувстваме, когато видим прояви на насилие и тормоз и какво правим ? Какво можем да направим?

6. Използване на подход, ориентиран към децата, на подхода за работа с връстници, осигуряване на условия за участие на децата и учениците, които да станат естествените помощници при реализирането на дейностите по превенция (ползване на организацията на ученическите съвети, различни инициативи, идващи от децата и др.);

7. Провеждане на тематични родителски срещи.

2.5. Дейности по интервенция

2.5.1. Дейности по интервенция на ниво институция

Дейностите по интервенция на ниво институция задължително се включват в Годишния план за дейността на институцията и се приемат на първия педагогически съвет за учебната година. Включват:

□ Водене на дневник със случаи и процедури за управление на информацията

Дневникът със случаи се създам за целите на анализа и планирането на цялостна политика за превенция и интервенция на насилието и тормоза. В него се документират единствено ситуациите, съответстващи на второ и трето ниво според приетата класификация (Приложение 1), при които е необходима и намесата на координационния съвет. В Дневника със случаи се описва следната информация: дата, група/клас, участници, вид насилие и ниво, какво е предприето като действие, подпис на служителя.

На базата на вписаните ситуации, координационният съвет извършва анализ и оценка на риска от продължаване на насилието и тормоза. Координационният съвет е отговорен за анализа и разпознаването на деца и ученици, които участват и се въвличат в ситуации на насилие и тормоз, без значение дали извършват проявите или са пострадали от насилието. От анализа координационният съвет дава становище за индивидуална работа по случай с дете, което се намира в ситуация на риск по смисъла на Закона за закрила на детето и Закона за предучилищното и училищното образование, предлага мерки и конкретни интервенции, които могат да бъдат индивидуална, групова работа и др. Координационният съвет дам становище и насочва ученикът към допълнителна подкрепа за личностно развитие на дете в риск.

Дневникът се съхранява при психолога или педагогическия съветник, а при липса на такъв специалист - при друг член на координационния съвет, определен от директора на училището.

□ Инициране на работа по случай, включително насочване на случая към други служби.

При случаи от трето ниво, както и по преценка при случаи от второ ниво, незабавно се уведомява Дирекция „Социално подпомагане" (Отдел „Закрила на детето"- ОЗД) и/или полицията. Уведомените институции започват проверка на сигнала по реда на *Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие, и за взаимодействие при кризисна интервенция* (виж Приложение 3: *Кой, кога и къде може да подава сигнал за дете в риск?),* в който следва да се включи представител на институцията (учител на групата/класен ръководител, училищен психолог/педагогически съветник). Индивидуалната работа по случай с дете се осъществява интегрирано от мултидисциплинарен екип. При становище от координационния съвет в детската градина/училището за инициране на работа по случай или ако не се свика *Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие, и за взаимодействие при кризисна интервенция*, психологът следва да инициира работа по случай с детето в детската градина/училището.

Всеки служител в детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие и специализираното обслужващо звено е длъжен при установяване на случай на насилие и тормоз незабавно да уведоми директора на институцията.

2.5.2. Дейности по интервенция на ниво група/ клас - отнасят се до всички ситуации на насилие и тормоз според приетата класификация (Приложение 1).

• **Обсъждане между децата**/учениците и учителя на групата/класния ръководител с цел изясняване на възникнал проблем, влиянието върху всички участници и свидетели, последствията, както и възможните решения.

• **Съвместни действия между класен ръководител или учител и психолог/педагогически**

съветник и включване на външни специалисти.

Може да се организират допълнителни занятия с цялата група/клас с подкрепата на психолога или педагогическия съветник. За целта би могъл да се покани и външен за детската градина/ училището, центъра за подкрепа на личностното развитие, специализираното обслужващо звено специалист.

- **Използване на посредник при разрешаване на конфликта.**
- **Провеждане на тематична родителска среща.**

3. Работа с родители

Включването на родителите е важна част от реализирането на цялостната политика и важно условие за нейната ефективност. Съгласно училищните политики родителите се привличат като партньори в дейностите по превенция и интервенция.

Партньорството с родителите за съдействие по превенция на насилието и тормоза може да се осъществява чрез:

• Провеждане на тематична родителска среща, в която учителите да запознаят родителите с цялостната политика, да им се представят основните моменти в механизма и да се дискутира тяхната готовност да участват.

• Покана към родители, които да се включат, като представят своите професии, хобита, интереси, така че да направят видима връзката между образованието и приложението му в живота.

• Идентифициране на родители, които могат да бъдат посредници за осъществяване на връзка между детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено и други организации и институции. Родителското съдействие може да има различни измерения, като:

- родители - специалисти от областта на помагащите професии (психолози, социални работници, медиатори, лекари) или други професии, които могат да бъдат полезни и с чиято помощ могат да се реализират училищни инициативи о родители, изявили желание да се включат в групи за придружаване на определени групи деца по пътя от дома до детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено и обратно.
- родители, изявили желание да бъдат посредници между детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено и родителите или други организации и институции, когато това се налага.

Партньорството с родителите в случаи на интервенция: във всички случаи е необходимо родителите на участващите в ситуацията на насилие или тормоз деца да бъдат уведомени за случилото се, както и за предприетите от институцията действия за разрешаване на ситуацията. Насоки към учителя за разговор с родителите:

• Добре е разговорът да бъде започнат със силните страни на децата и след това да се представи ситуацията. Това ще помогне за свалянето на напрежението още в началото.

• Добре е останалите родители от групата/класа също да бъдат информирани за ситуацията и предприетите действия с цел изясняване на неизвестните и сваляне на напрежението. По този начин се ограничават различни интерпретации и спекулации поради непознаване на ситуацията. Родителите трябва да бъдат информирани, че критиките, обидите и неглижирането на другото дете или деца от тяхна страна са недопустими и само ще задълбочат конфликта.

• Разговорът трябва да бъде проведен на подходящо място, в партньорски взаимоотношения, като се остави отворено пространство за споделяне на техните опасения и гледни точки; от разговора могат да бъдат изведени конкретни договорености - кой какво може да предприеме и какво се очаква като резултат. Конструктивно е учителят да дава конкретни препоръки на родителите какво биха могли да направят и да обсъжда дали това е според възможностите им. По преценка, учителят може да насочи родителите за консултация с педагогическия съветник или с училищния психолог, или с други специалисти при необходимост.

Насоки за работа с родители, когато не съдействат:

В случай че родителите отказват да съдействат или по някакъв начин възпрепятстват действията на детската градина, училището, центъра за подкрепа на личностното развитие, специализираното обслужващо звено учителят следва да се обърне към координационния съвет и случая да се обсъди.

4. Ресурсна обезпеченост

4.1. Ръководството на институциите в системата на предучилищното и училищното образование е необходимо да осигурява:

• ежегодно обучение на служителите по теми, свързани с насилието и тормоза;

• обучени специалисти за интервенция в ситуации на тормоз в институцията, а при липса на такива да се обърне към външни за институцията специалисти, които са обучени за интервенция в ситуации на тормоз;

• информация, материали по темата за насилието и тормоза в детската градина/училището, информация за наличните ресурси в общността и други.

4.2. Министерството на образованието и науката е необходимо да осигурява:

• проучване на необходимостта от повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти в областта на справяне с тормоза в образователните институции;

• обучения чрез включване на тематични области, свързани с насилието и тормоза, в Националната програма за квалификация, посредством оперативни програми и други.

Настоящият документ има характер на задължителен при разработване на цялостни политики и програми, свързани с насилие и тормоз, и при справяне в случаи на насилие и тормоз.

Приложения:

Приложение 1: Класификация на формите на насилие и тормоз предприемане на съответни действия

Приложение 2: Насоки за интервенция

Приложение 3: Кога, кой и къде може да подава сигнал за дете в риск?

НАСОКИ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ

1. Прекратяване на ситуация на насилие и тормоз.
2. Подход за възстановяване на щетата.
3. Действия при тежък инцидент или при повторна ситуация на насилие или тормоз.
4. Насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността.
5. Действия при насилие на дете/ученик срещу член на екипа на институцията
6. Действията при насилие на възрастен срещу дете/ученик.

Намесата и справянето с конкретни ситуации на тормоз и насилие е част от цялостната политика на институцията срещу насилието. Намесата на възрастните следва внимателно да се обмисли и планира. Тя трябва да бъде последователно прилагана от цялата училищна общност, за да бъде максимално ефективна.

Важно е да не бъдат омаловажавани и първите прояви на влошаване на отношенията между децата, както и поведението, което е неприемливо. Тези ситуации представляват първо ниво от приетата класификация (Приложение 1). Необходимо е още при най-малките сигнали и съмнения за тормоз да се предприемат стъпки, за да се предотврати ескалация на насилието и да се изпрати ясно послание, че такова поведение няма да бъде -толерирано. Вниманието трябва да бъде насочено както към проявите на физически тормоз, така и към неговите социални и психологически измерения.

1. Прекратяване на ситуация на насилие и тормоз

Задължение на всеки служител на институцията е да се намеси, за да прекрати ситуация на насилие/тормоз, на която е станал свидетел или за която е получил сигнал (от дете, родител или друг служител от детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено):

• в случай на физически тормоз децата трябва да бъдат разделени и да се прекрати физическият контакт между тях незабавно; когато има опасност за живота на

детето, неговото здраве и физическия интегритет може да се използва разумна физическа сила под формата на избутване, издърпване, задържане на място.

* не трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това може да се случи на по-късен етап. Важното е учителят ясно да обяви пред всички, че това е насилие и то е недопустимо поведение. В този момент не е добре да се разпитва за подробности и детето, което е потърпевшо, особено в присъствието на детето, което е нанесло насилието/тормоза и на други деца, защото това може да урони неговото достойнство. Фокусът на интервенцията трябва да бъде насочен към децата- свидетели на насилието, към средата, а не към активните участници и потърпевшите в ситуацията на насилие;

• когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата или да се наложи друга предварително съгласувана мярка.

2. Подход за възстановяване на щетата

Подходът за възстановяване на щетата се основава на принципа, че „всяка щета, нанесена на друг, трябва да бъде възстановена" и включва съответните действия в тази посока. Важно е преди да се прилага подходът да бъде предварително съгласуван с цялата общност, включително и с децата, и да бъде част от политиката на институцията. Възстановяване на щетата е принцип, който предполага, че хората правят грешки. Грешките следва да бъдат поправени, като същевременно не се налагат наказания. Този принцип подчертава поемането на отговорност за неприемливо поведение и за позитивно решаване на проблема. Възстановяването на щетите успешно може да се прилага за материални и за нематериални щети.

Подходът за възстановяване на щетата изисква време и по-задълбочен разговор с детето, което е извършило насилие, за да му се помогне да разбере какви са последствията от неговата постъпка. Поради тази причина е най-добре този подход да се приложи от учителя/класния ръководител, педагогическия съветник/психолога. Важно е учителят със спокоен и умерен тон, както и с държанието си, да покаже ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на самия ученик, и че се действа с оглед отново да се възстановят ценностите, към които цялото училище/ детска градина се придържа, а не за да бъде наказан:

• като първа стъпка учителят/класният ръководител изслушва детето. Не е желателно детето да се изслушва съвместно с потърпевшото дете;

• ключов момент във възстановяването на щетата **е,** че учителят/класният ръководител разговаря с детето, а детето само предлага как ще поправи грешката си, с което отново ще се възстанови нарушената ценност. С това негово предложение трябва да се съгласи и детето, което е потърпевш от насилието. Този процес се медиира от ангажирания в случая учител/класен ръководител, педагогическия съветник или психолога;

• след изясняване на ситуацията и постигане на договореност, учителят/класният ръководител за определен период от време проследява поведението на децата и дава обратна връзка. Учителят може да потърси съдействие и от другите учители, които също да наблюдават поведението на децата и да реагират своевременно. Педагогическият съветник или психологът също могат да подпомогнат работата на учителя като наблюдават детето във взаимоотношенията му с другите деца и дадат насоки за действията и мерките, които учителят да предприеме при необходимост;

• при преценка може да бъде насочено към услуги в общността (виж точка 4. Насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността).

3. Действия при инцидент, криза или при повторна ситуация на насилие или тормоз

При повторна ситуация на насилие или когато има случай на инцидент или криза се следват предписанията от механизма, описани в Приложение 1. Класификация на формите на тормоз и предприемане на съответни действия:

• при инциденти и кризи се препоръчва работа в групов формат (например работа с цялата група/класа), като кризисната интервенция е от минимум 45 минути до 1 час и 30 мин. в определени рамки - затворено пространство, в което участниците не допускат нови лица, и др. Предлага се пространство, в което да се вентилират емоциите от преживяното и да се даде възможност за преработка.

Най-подходящо е тази интервенция да бъде извършвана от психолога или педагогическия съветник, а при липсата на такъв специалист веднага да се потърси съдействие от Националната мобилна група за психологическа подкрепа, състояща се от кризисни психолози към МОН, мобилна група или специалист от услуга в общността или мобилни кризисни психолози от Държавната агенция за закрила на детето. Честа спонтанна реакция на възрастните е заставането на страната на „жертвата" и наказване на „насилника". Ключово при интервенцията на възрастните е приемането на разбирането, че детето, обект на тормоз, не се нуждае от състрадание, а детето, извършител на тормоз, не се нуждае от наказание, особено което го унижава, а от разбиране и емпатия (съпреживяване), за да може то да развие това чувство към другите,

• работата с деца, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към формиране на умения за справяне с подобно поведение. Важно е учителят/класният ръководител да поговори с детето, по възможност още същия ден (или веднага след като е разбрал за случая, ако се касае за ситуация, за която е научил случайно) и да разбере какво точно се е случило. Ако е необходимо отделни факти могат допълнително и дискретно да бъдат проучени;

• погрешно е открито и публично пред другите деца да се оказва подкрепа на потърпевшото дете, защото това допълнително ще урони достойнството на детето пред неговите връстниците. При този първи разговор е важно да се предложи на детето подкрепа, като се разговаря с него какво точно ще му помогне да се почувства сигурно;

• необходимо е да се подчертае поверителността на разговора, като се спомене кои ще бъдат уведомени за случилото се;

• детето трябва да почувства доверие и сигурност за споделяне, което е особено важно ако насилието се повтори. Може да му се предложи да поговори с психолога в институцията;

• не е препоръчително да се прави среща между детето, върху което е упражнено насилието, и детето, което е извършило насилието, с цел да се помирят и да се разберат. Такива срещи могат да доведат до неблагоприятни последствия. При създаване на необходимите условия и след съответно обучение на специалистите в детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено може да се реализира медиация с цел възстановяване на емоционалната и моралната щета и взаимовръзките между децата;

• наблюдавайте детето в следващите дни, за да се уверите тис се чувства и при необходимост отново разговаряйте с него;

• необходимо е да се работи с наблюдателите не само на нивото на превенцията, но и след ситуация на тормоз;

• не се отстраняват наблюдателите, когато се прекратява или управлява ситуация на тормоз, като

всички, които са били там, следва да видят какво се прави съгласно правилата на интитуцията;

• валидират се правилата и етиката на поведението и се подкрепят тези, които са се намесили в защита ценностите на институцията. На останалите се споделя очакването да направят същото, ако се случи отново;

• насърчават се отговори на насилието е думи, търсене иа помощ и съобщаване за случая;

• при преценка детето може да бъде насочено към услуги в общността.

• **Насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността**

Насочването на детето и неговите родители към консултация и психологическа работа следва да се осъществява от психолога, педагогическия съветник или ако няма такъв - от учителя на групата/класния ръководител. Насочващият трябва да е запознат с услугите в общността и да даде пълна и конкретна информация на родителите за възможните услуги и програми - къде може да се консултират, колко струват консултациите, какво представляват консултациите, какъв е метода на работа и т.н. Всяка детска градина/училище следва да имат актуална информация за наличните услуги в общността, като центрове за превенция и консултативни кабинети към местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, центрове за обществена подкрепа, комплекси за социални услуги, общински съвети по наркотичните вещества, програми, предлагани от неправителствени организации и др. Важно е насочването да се направи конкретно и с грижа, за да могат родителите и детето да се възползват, а не да го приемат като мярка за наказание.

4. Действия при насилие на дете/ученик срещу член на екипа на институцията

Действието се прекратява незабавно от възрастен, който е в близост до мястото на извършеното насилие.

Оказва се помощ, в случай че има пострадал/пострадали.

Детето трябва да бъде отделено с оглед на възстановяване на сигурността. Отделянето на детето може да бъде временно до успокояването му, осъществява се психологическо консултиране/кризисна интервенция.

Уведомяват се родителите на детето.

С детето започват дейности за установяване на причините, изясняване на ситуацията, оценка на проблема. С него задължително разговаря психолог или педагогически съветник. Последният дава становище след оценката на проблема и поведението за целите на вземането на решение за последствията от педагогическия съвет.

5. Детската градина Уучилището организира провеждане на педагогически съвет за вземане на решение за последващи действия. Обсъждат се възможни действия при насилие на възрастен срещу дете/ученик

При насилие на възрастен над дете незабавно се подава сигнал към ОЗД и/или полицията и се свиква Координационния механизъм за дете в риск.

Детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено извършват последователни действия - описани в Приложение 3: Кога, кой и къде може да подава сигнал за дете в риск?

С пострадалото дете разговаря психолог или педагогически съветник, който прави оценка и изготвя становище.

ПРИЛОЖЕНИЕ 3:

КОГА, КОЙ И КЪДЕ МОЖЕ ДА ПОДАВА СИГНАЛ ЗА ДЕТЕ В РИСК?

1. Кога се подава сигнал за дете в риск?
2. Кой подава сигнал за дете в риск или в ситуация на насилие и тормоз?
3. Къде може да се подава сигнал за дете в риск или в ситуация на насилие и тормоз?

1. Кога се подава сигнал за дете в риск?

Съгласно Закона за закрила на детето (чл. 7, ал.1) „Лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми дирекция „Социално подпомагане", Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи.

Съгласно ал. 2 „Същото задължение има и всяко лице, на което това е станало известно във връзка с упражняваната от него професия или дейност, дори и ако то е обвързано с професионална тайна".

2. Кой подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз?

При идентифициране на случаи на насилие и тормоз на деца/ученици в детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено директорът на институцията следва да бъде незабавно уведомен. От страна на институцията сигналът се подава от директора.

Всеки член на институцията, който е станал свидетел на ситуация на насилие и тормоз, е длъжен незабавно да уведоми ОЗД и/или полицията.

Съгласно Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето (чл. 10, ал. 5) в случаите, отнасящи се до насилие над дете, се разглеждат и анонимни сигнали.

В случай на подозрение за ситуация на тормоз, всеки служител в институцията може да проведе консултация, като се свърже с Националната телефонна линия за деца и разговаря с консултант на телефон: 116 111, а в ситуации на кибернасилие и кибертормоз - с Националния център за безопасен интернет на телефон: 124 123 или чрез сайта: www.safenet.bg.

3. Къде може да се подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз?

Към Държавната агенция за закрила на детето функционира Национална телефонна линия за деца 116 111, която работи 24 часа в денонощието. Линията е с национално покритие, достъпна от територията на цялата страна, напълно безплатна за обаждащите се, независимо дали звънят от стационарен или мобилен телефон.

Националната телефонна линия за деца предоставя консултиране, информиране и помощ по всякакви въпроси и проблеми, свързани с деца. Към нея при необходимост могат да се обръщат за съдействие и професионалисти. В случаи, касаещи насилие и тормоз в интернет (кибернасилие и кибертормоз), сигнал може да се подава към Националния център за безопасен инетрнет. Към центъра функционира консултативна линия, отворена в работните дни между 10,00 и 16,00 часа на телефон: 124 123, имейл: helpline@online.bg и чат в сайта: www.safenet.bg. Консултациите на линията са анонимни и на нея могат да се свързват както деца, така и професионалисти и родители.

Сигнал може да бъде подаден и към националния телефон за спешни повиквания: 112.

Според Координационния механизъм, в случай че сигналът за насилие бъде приет от някой от визираните органи за закрила - получен от дирекция „Социално подпомагане" (отдел за закрила на детето), Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи, съгласно чл. 7 от Закона за закрила на детето той е длъжен да уведоми за това останалите незабавно до 1 час от регистриране на сигнала, включително по телефон и факс. Сигналът се изпраща в дирекция „Социално подпомагане" по настоящия адрес на детето. Съгласно Координационния механизъм във всеки един отдел „Закрила на детето" при дирекция „Социално подпомагане" началникът на отдела е на разположение, като той определя отговорен социален работник. В отдел „Закрила на детето" определеният отговорен социален работник извършва проверката на сигнала до 24 часа от неговото постъпване.

При проучването на сигнала социалният работник може да потърси съдействие от страна на детската градина/училището - информация за детето, за взаимоотношенията му с децата, впечатленията на учителите, т.е. информация, с която да бъде направена оценка на случая. При проучването на сигнала и предприемането на действия се изисква работа в екип от страна на различни специалисти, за да се направи точна оценка и да бъдат съгласувани действията на различните специалисти.

В случай че бъде установен риск за детето, трябва да бъдат предприети мерки за закрила и да започне работа по случая. Изготвя се общ план, в който се описват планираните мерки, като социалният работник е отговорен и следи за изпълнението на плана Мултидисциплинарният екип на местно равнище следва да си постави единна стратегическа цел, за постигането на която следва да изготви съвместен план за действие с разписани конкретни задачи със срок за изпълнение. Всеки един от посочените по-горе участници в мултидисциплинарния екип набелязва и предлага на останалите от екипа конкретни задачи по случая, които да изпълни съобразно собствените си правомощия и в съответствие с нормативната уредба. Конкретните задачи за изпълнение следва да бъдат зададени така, че да може всеки участник да действа съобразно оперативната си самостоятелност, като изпълнението на конкретните дейности и задачи бъде подкрепено със съдействието на останалите участници и в същото време това да спомогне за крайния резултат - дългосрочна цел, която трябва да гарантира в най-г оляма степен интереса на засегнатото дете.

Ролята на социалния работник е свързана с проучване иа семейната среда и предприемане на мерки за закрила. В същото време той има правомощията и ангажимента да консултира родителите, да подпомогне тяхната ангажираност в работата с детето на равнище детска градина/училище. Социалният работник може да консултира семейството, да насочи родителите и детето към подходящи социални услуги и консултации.

АЛГОРИТЪМ
ЗА ПРИЛАГАНЕ НА МЕХАНИЗМА ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА И НАСИЛИЕТО В ИНСТИТУЦИИТЕ В СИСТЕМАТА НА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

1. Запознаване на педагогическите специалисти и останалите служители с Механизма за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование по ред, определен от директора.

2. Създаване/актуализиране на институционалните политики в съответствие с препоръките, описани в Механизма.

3. Създаване на Координационен съвет - състав (председател, членове) със заповед на директора на образователната институция.

4. Извършване на „оценка на ситуацията" в началото на учебната година и анализ на резултатите от Координационния съвет.

5. Изготвяне/актуализиране на едногодишен план от Координационния съвет на базата на резултатите от „оценката на ситуацията" и спецификата на образователната институция. Планът съдържа ясни срокове, ангажименти и отговорности за дейностите по превенция и интервенция на насилието и тормоза, като следва няколко задължителни стъпки:

5.1. Действия за <u>превенция</u>

- Създаване/актуализиране на Етичен кодекс на институцията;
- Създаване/актуализиране на правила в Правилника за дейността на детската градина/училището/центъра (първа стъпка на ниво група/клас и втора - на ниво институция);
- Осигуряване на участие на децата в подготовката, организирането и реализирането на дейностите по превенция;
- Планиране на конкретни дейности по превенция на ниво група/клас - отбелязване на празници, участие в инициативи, уъркшопи, организиране на ателиета и др.;
- Планиране на конкретни дейности за реализиране на партньорство с родители - провеждане на тематични срещи, организиране на работилници за родители и др.

5.2. <u>Дейности за интервенция</u>

- Създаване/актуализиране на процедури за действие при инциденти, работа по случай, включително насочване към услуги;
- Въвеждане на Дневник за случаи на насилие и тормоз за съответната учебна година. Всяка, описана в дневника ситуация, съдържа следната информация: дата, група/клас, участници, вид насилие и ниво, какво е предприето като действие, подпис на служителя,

6. Изготвяне на годишен доклад от Координационния съвет и препоръки за създаване на по-сигурна образователна среда до ръководството на институцията.

Методически насоки и съвети
за представяне на темата за тормоза и насилието и за видовете тормоз и насилие в училище

Учениците познават различните видове тормоз и насилие, причините и последствията от тормоза и насилието и могат да дадат примери за тях.

Все повече зачестяват случаите на насилие, извършено от деца или над деца. Училището като място, в което освен ученето се случват и по-голямата част от социалните отношения на учениците, трябва да развива умения за общуване, справяне с рискови ситуации и разбиране на собствените емоции и чувства.

Учениците не винаги осъзнават ефекта от своите думи и действия и често не могат да разграничат как на пръв поглед безобидна игра прераства в тормоз или насилие, който може да нанесе трайни физически и/или психически вреди за жертват.

Насилие и тормоз има във всяко училище. Но училищата се различават не по типа поведение или степента му на разпространение, а по това как се третира проблемът във всекидневната практика. Нашата роля в изграждането на успешна стратегия срещу тормоза, е обсъждането на тези въпроси с колегите ни, с ръководството, с учениците и с родителите. Като педагози трябва да провокираме задълбочена дискусия с учениците, която да доведе до истинско разбиране на тези понятия и до чувствителност към техните проявления.

2. Насоки как да представим темата пред нашите ученипи

Важно е да се чуе мнението и опита на всеки ученик и да подсигурим среда, в която никой да не се почувства обиден - някои ученици може би вече са били жертва или причинител на насилие и тормоз. Уважавайте и зачитайте личното пространство на учениците, за които това би могло да е болезнена тема и не биха желали да споделят. Можете да използвате някои от следните активности:

- Общи насоки:

Преди да започнете, коментирайте с класа, че мнението на всеки е важно и че няма правилен или грешен отговор на задаваните въпроси. Провокирайте реакции по темата, като се допитвате до опита на учениците и използвайте отворени въпроси, при които отговор с „да" или „не" не е достатъчен.

- Помисли - обсъди - сподели (работа в малки групи от 2-3 ученици)

Разделете учениците на малки групи. Дайте на всяка група различна тема на работа, като например: *Какво според вас е тормоз?, Какво е психически тормоз?, Дайте примери за кибер тормоз, Къде е разликата между играта и насилието?* и т.н.

В самите групи всеки участник има една минута (или колкото е необходимо в зависимост от темата) да помисли за себе си, две минута за обсъждане в самата група (по двойки) и след това време за споделяне с класа. На база споделеното се извеждат нужните определения и примери за тяхното проявление. Техниката не отнема много време и може да се приложи няколко пъти в рамките на учебния час, като е важно да се формират нови групи при смяна на темата. Работата в малки групи дава възможност на учениците да прилагат на практика различни умения за групово сътрудничество: активно слушане, емпатия, доброта, откритост за идеите на другия.

- **Брейнсторминг** *(мозъчна атака)*

Техниката често се използва в големи групи с цел бързо набиране на много идеи по дадена тема/въпрос. Може да разделите класа на 2-3 големи групи или да работите с целия клас. Дайте на всяка група флипчарт или запишете на дъската различните видове насилие и тормоз и дайте на учениците няколко минути да запишат по 3-4 примера под всеки вид. Фокусът е да се дадат максимален брой примери, като не се обръща толкова внимание на това дали наистина са по темата. След това на база споделяне на примерите с класа и обсъждането им може да извлечете дефинициите и да дискутирате с класа какви са причините и последствията за участниците от подобен вид поведение.

- Казуси или истории

Този метод включва представянето и анализа на инцидент, история или сценарий, който се е случил или би могъл да се случи. Той трябва да е прост и основан на реални факти. Добре е да подготвите няколко казуса, които да са реалистични за вашата среда, и да разделите класа на групи, като всяка да работи по

отделен казус. Всяка група има време за запознаване и вътрешно обсъждане, а след това казусът и изводите от него се представят пред класа. Възможни въпроси към казуса биха били, *Говорим ли за тормоз в случая?, За какъв вид?, Какви са последствията за жертвата? и т.н.* Обсъждането на казуси/истории в групи дава възможност на всеки ученик да участва активно и да помисли какво би могъл да направи, ако самият той се озове в подобна ситуация.

- **Разиграване на роли/ролеви игри**

Ефикасен метод за моделиране и прилагане на практика на нови умения в една безопасна и оказваща подкрепа среда. Разделете класа на две или повече групи и дайте на всяка група задача да разиграе различен вид тормоз. Всеки в групата трябва да има роля - жертва, насилник, наблюдател и т.н. Дискутирайте впоследствие как всеки от „актьорите" се е почувствал и попитайте зрителите" как биха постъпили на мястото на някой от героите. Тъй като разиграването на роли е много емоционално занимание е особено важно да се подчертае, че участниците играят своите герои, а не себе си. Ролевите игри позволяват да се преживее реална ситуация без реален риск. Питайте дали има желаещи да изиграят съответния герой и въведете следните основни правила.-*1) Не трябва да разкриват лична информация, която им е неудобно да споделят; 2) Не е позволен физически контакт или нагрубяваме; 3) Актьорите не бият да използват реални имена*

3. Допълнителни ресурси

Важно е работата по темата да продължи през цялата учебна година, за да има дългосрочен ефект. Може да се направи опит за адаптирането на различни ресурси и използването им в час, извън час и в свободното време, като например веднъж седмично обсъждане на казус от училище, табло на разбирателството, изложба на тема „Училище без тормоз", филм с дискусия, информационни дейности, работна група или конференция на ученическите обединения, психо драма/форум-театър на чужд език и т.н.

Идеи и ресурси за допълнителни дейности могат да бъдат открити на:

1) „Класна стая без тормоз" ~ наръчник за учители: http://bit.ly/2x7bwvQ
2) „Онлайн тормозът" - наръчник за учители: http://bit.ly/2xPLQdb
3) **„Деца,** родители и учители срещу езика на омразата" - наръчник, съдържащ 10 примерни теми, които могат да се използват за работа с деца 1-4 клас в часовете по различни предмети: http://bit.ly/2xI5kAO
4) Учебна тетрадка „Деца, родители и учители срещу езика на омразата" - съдържа забавни задачи за децата, чрез които да се задълбочи разбирането им за различията и толерантността: http://bit.ly/2PCrWbt
5) „Случилище.бг" - сбор от добри практики и материали по темата: http://bit.ly/2xSlqYl

СРЕДНО УЧИЛИЩЕ „ЛЮБЕН КАРАВЕЛОВ“ – ГРАД ДОБРИЧ
ул. „Теменуга“ № 56, тел: 058/660006; 058/660010; 058/591367; 058/680175
e-mail: info-800016@edu.mon.bg; info@karavelov.com

Утвърждавам
СВЕТЛА ИВАНОВА
ДИРЕКТОР

ПРОЦЕДУРА ЗА ПОДАВАНЕ И РАЗГЛЕЖДАНЕ НА ПРЕДЛОЖЕНИЯ, ЖАЛБИ И СИГНАЛИ ВЪВ ВРЪЗКА С ВЪЗНИКНАЛИ СИТУАЦИИ НА ТОРМОЗ И НАСИЛИЕ В СУ „ЛЮБЕН КАРАВЕЛОВ“

ПРОЦЕДУРАТА Е АКТУАЛИЗИРАНА И ПРИЕТА НА ЗАСЕДАНИЕ НА ПС,
с Протокол № 10 от 14.09.2026 година

Процедура за подаване и разглеждане на предложения, жалби и сигнали във връзка с възникнали ситуации на тормоз и насилие в СУ „Любен Каравелов“

1. Подаване на жалба, сигнал или оплакване от ученик, учител, служител, член на семейството или друго лице, който е бил свидетел или е получил информация за упражнен тормоз:

1.1. Сигнал може да бъде подаден анонимно на сайта на училището - https://karavelov.com/ след което се вписва в дневника за регистриране на ситуация на тормоз в СУ „Любен Каравелов“.

1.2. Сигнал може да бъде подаден до училищния координационен съвет, чрез попълване на форма за подаване на сигнал (Приложение 1), която се регистрира в дневника за входяща кореспонденция на училището.

2. Училищният координационен съвет в срок от 24 часа разглежда сигнала и предприема последващи действия в зависимост от нивото на установения тормоз.

3. Всеки случай веднага се регистрира в Дневник за регистриране на ситуация на тормоз в СУ „Любен Каравелов“.

4. Срокът за вписване на предприетите действия е до 24 часа от възникването и/или от получаването на сигнала.

5. Ако нивото на тормоз е определено като „тежко“ в срок от 24 часа следва да се уведомят РУО, Дирекция „Социално подпомагане“ – Отдел „ЗД“, при необходимост органите на МВР, Община и т.н.

6. При подаване на жалба или оплакване срещу лице от персонала за оказано насилие и/или посегателство, застрашаващо здравето или живота на учениците, директорът следва веднага да сигнализира Дирекция „Социално подпомагане“ - Отдел „ЗД“, РУП към МВР.

7. Всяка постъпила жалба и цялата документация, събрана по случая и предприетите действия се съхраняват в отделно досие с входящ номер на регистрация на жалбата, сигнала или оплакването.

ФОРМА ЗА ПОДАВАНЕ И РАЗГЛЕЖДАНЕ НА ПРЕДЛОЖЕНИЯ, ЖАЛБИ И СИГНАЛИ ВЪВ ВРЪЗКА С ВЪЗНИКНАЛИ СИТУАЦИИ НА ТОРМОЗ И НАСИЛИЕ В СУ „ЛЮБЕН КАРАВЕЛОВ“ – ГРАД ДОБРИЧ

ДО ПРЕДСЕДАТЕЛЯ
НАУЧИЛИЩНИЯ КООРДИНАЦИОНЕН
СЪВЕТ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ
НА ТОРМОЗА И НАСИЛИЕТО

От.....
.....
(ученик, служител, родител, настойник, друго лице)

адрес: ....., тел:.....

ОТНОСНО:
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Дата:
гр. Добрич

Подпис: .....

СРЕДНО УЧИЛИЩЕ „ЛЮБЕН КАРАВЕЛОВ“ – ГРАД ДОБРИЧ
ул. „Теменуга“ № 56, тел: 058/660006; 058/660010; 058/591367; 058/680175
e-mail: info-800016@edu.mon.bg; info@karavelov.com

Л К

СУ "Л. КАРАВЕЛОВ" РЕПУБЛИКА България ДОБРИЧ

Утвърждавам
СВЕТЛА ИВАНОВА
ДИРЕКТОР

ПРАВИЛА ЗА ДЕЙСТВИЕ В СЛУЧАИ НА ТОРМОЗ И НАСИЛИЕ СРЕД УЧЕНИЦИТЕ

Настоящите правила имат за цел прилагането на цялостен училищен подход, полагане на координирани и последователни усилия за предотвратяване на тормоза и създаване на по-сигурна училищна среда.

I. Задължения на персонала:

1. **Училищен координационен съвет в състав:**

Председател: Гергана Георгиева
Членове:
Галина Няголова
Татяна Недева
Елена Калева
Деян Костадинов
Божидар Тодоров
Представител на Ученическия съвет

Планира, проследява и координира дейностите за справяне с тормоза на ниво училище.
Обобщава предложенията на класовете и изготвя общо училищни ценности и правила.
Обсъжда и приема процедурите за докладване, регистриране и проследяване на случаите на тормоз.
Анализира ситуациите на тормоз и определя необходимостта от индивидуална работа по всеки случай, чиято координация се осъществява от педагогическия съветник.
Прави мотивирани предложения до директора с цел подобряване на работата.
Подпомага класните ръководители с материали или консултации със специалисти, съдейства за организиране на периодични обучения на учителите по темата за насилието.

2. **Педагогически съветник**

Всяка година извършва оценка на ситуацията в училище чрез обобщаване на информацията от анкетирането, проведено от класните ръководители, различни анкети и методики и я представя пред Педагогически съвет.
Съхранява дневника за докладване на случаи на насилие.
Участва в екипите за работа по случай и разработва програми за работа с деца в риск.

Участва в дейността на Училищния координационен съвет. Обучава групи от връстници и подпомага работата им като посредници при конфликти.

3. Класни ръководители

Всяка година извършва оценка на ситуацията в клас чрез различни анкети и методики и я представя пред Координационния съвет.

В началото на годината провеждат занятия в часа на класа, посветени на тормоза и насилието. С помощта на учениците приемат ценности, правила и последици при прояви на насилие. Постерите с приетите ценности, правила и последици се поставят на видно място в класната стая.

Запознават учениците с процедурата за съобщаване на случаи на тормоз.

Реагират при всеки опит за насилие над ученик в клас, съгласно утвърдените процедури и приетите правила и последици.

За всеки инцидент или проява на насилие ситуацията се регистрира в дневник, който се съхранява от педагогическия съветник.

Участват в работата на екипа, сформиран по конкретен случай на ученик от класа им.

Провеждат периодично превантивни занятия по проблемите на тормоза, като могат да привличат различни специалисти, напр. от Центъра за превенция на насилието, МКБППМН и др.

Информират учениците за Националната телефонна линия за деца 116 111.

Информират родителите за дейностите по механизма, както и за приетите правила и процедури.

Съдействат за включването им в дейностите на ниво училище.

4. Учители, които не са класни ръководители и възпитатели

Включват темата за насилието в учебни единици, при които това е възможно.

Поощряват и развиват съвместното учене, както и поведение на сътрудничество и взаимопомощ.

Познават и използват установената система за информиране и съобщаване за случаи на тормоз над ученици.

Познават правилата и последствията на класа, прилагат ги и изискват от учениците да ги спазват.

5. Дежурни учители

Спазват стриктно утвърдения от директора график за дежурство.

Реагират според утвърдените процедури в ситуации на насилие по време на дежурството им.

Оказват съдействие при установени от тях нарушения на ученици и докладват на координационния съвет, като регистрират ситуацията в дневник, отразяващ инцидента.

Помощен персонал

Полагат грижи за предотвратяване на насилнически действия в училищните помещения, за които отговарят.

Познават основните принципи на действие и ги прилагат – правила, последствия, протокол за реагиране на насилие.

Не допускат прояви на насилие и регистрират ситуацията в дневник, отразяващ инцидента, съхраняван при педагогическия съветник. Съобщават ситуацията на класен ръководител, помощник-директор, директор.

II. Процедура за информиране и съобщаване на случаи.

На сайта на училището е качена електронна форма за подаване на сигнали, с цел ученици станали жертва на тормоз и/или ученици станали свидетели на тормоз да имат възможност да подават анонимни сигнали за случилото се.

Всеки класен ръководител може да договори с учениците си от класа и други форми и начини за съобщаване на случаи на тормоз в класа.

Всеки учител, служител или работник, наблюдавал ситуация на насилие между деца, е длъжен да информира училищната комисия чрез регистрирането й в дневник, съхраняващ се от педагогическия съветник.

III. Процедури за регистриране, докладване и разглеждане на случаи на насилие и тормоз сред учениците.

Задължение на всеки учител/служител/работник е да се намеси, за да прекрати ситуация на тормоз, на която е станал свидетел.

1. Всяка ситуация на тормоз трябва да бъде регистрирана и описана в дневник на училището от учителя, служителя или работника, който я е наблюдавал.
2. При необходимост от допълнителна работа с дете – жертва на насилие или дете, упражняващо насилие, се изготвя индивидуална работна програма с ясно разписани функции и дейности на екип от педагогически съветник, класен ръководител и родител.
3. Действия в случаи на инцидент, който поставя в риск или уврежда живота и/или здравето на ученик учителят/служителят/работникът действат в следната последователност:

- извеждат пострадалото дете от опасната зона и оказват до лекарска помощ;
- при непосредствена опасност за живота на пострадалото дете се обаждат на телефон 112;
- уведомяват веднага училищното ръководство и педагогическия съветник;
- уведомяват класния ръководител, който от своя страна уведомява родителите/ настойниците на детето;
- описват ситуацията писмено в дневника.

3. Действия при установяване, че дете е жертва на насилие или е в риск от такова.

Всеки служител на СУ „Любен Каравелов“, на когото стане известно, че дете в риск се нуждае от закрила, следва незабавно да уведоми директора на училището, помощник-директора или педагогическия съветник. След проверка на случая директорът подава сигнал до Отдел „Закрила на детето“.

ПРАВИЛАТА ЗА ДЕЙСТВИЕ В СЛУЧАИ НА ТОРМОЗ И НАСИЛИЕ СРЕД УЧЕНИЦИТЕ СА АКТУАЛИЗИРАНИ И ПРИЕТИ НА ЗАСЕДАНИЕ НА ПЕДАГОГИЧЕСКИ СЪВЕТ С ПРОТОКОЛ №10 от 14.09.2026 година.

СРЕДНО УЧИЛИЩЕ „ЛЮБЕН КАРАВЕЛОВ“ – ГРАД ДОБРИЧ
ул. „Темензуга“ № 56, тел: 058/660006; 058/660010; 058/591367; 058/680175
e-mail: info-800016@edu.mon.bg; info@karavelov.com

Утвърждавам:
СВЕТЛА ИВАНОВА
ДИРЕКТОР

ПЛАН

ЗА РАБОТА ПО МЕХАНИЗМА ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА И НАСИЛИЕТО МЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ В СУ „ЛЮБЕН КАРАВЕЛОВ“ ЗА УЧЕБНАТА 2026/2027 ГОДИНА

НАСТОЯЩИЯТ ПЛАН Е АКТУАЛИЗИРАН И ПРИЕТ НА ЗАСЕДАНИЕ НА ПЕДАГОГИЧЕСКИ СЪВЕТ С ПРОТОКОЛ № 10 от 14.09.2026 година

Предмет:

Проучване и подпомагане на психическото развитие и здраве на децата и юношите в системата на средното образование чрез превантивни мерки и сътрудничество по прилагането на механизъм за противодействие на училищния тормоз между децата и учениците в училище.

Цел:

Създаване на позитивна учебна среда в противодействие на отрицателните последици от тормоз между децата в СУ „Любен Каравелов“ чрез изграждане на ценности, правила и процедури, предотвратяващи насилието и последващите рискове от тормоза в училище.

Задачи: 1. Разработване и прилагане на превантивни дейности за предотвратяване на тормоза в училище.

2. Разработване на защитна мрежа за интервенция при случаи на тормоз в училище.

Дейности:

I. На ниво клас:

1.Запознаване на учениците с формите на насилие и с Механизма за противодействие на училищния тормоз между децата и учениците в училище.

Отг.: Класни ръководители

Срок: до 30 Септември 2024 г.

2. Изработване и актуализиране на общи правила на поведение, договаряне на процедура, в случай на нарушаване на правилата. Поставяне на видно място в класната стая.

Отг.: Класни ръководители

Срок: м. Септември 2026 г.

3.Провеждане на изследване под формата на анонимен въпросник, който ученици попълват самостоятелно, като в предварителна инструкция се описват специфичните характеристики на тормоза.

Отг. Класни ръководители

Срок: м. Октомври 2026 г.

4. Извършване на оценката на тормоза между учениците в училището се извършва в края на учебната година от класните ръководители посредством **Приложение 4** към Механизма.

Отг.: Класни ръководители

Срок: до 15.04.2027 г.

5. Провеждане на групова работа в рамките на часа на класа - дискусии, решаване на казуси, ролеви игри, споделяне на опит, с цел осъзнаване и оценка на проблема. Основните теми могат да бъдат:

- Какво представлява тормозът, разпознаваме ли го и как можем да докладваме за случаи на тормоз?
- Какви са преживяванията на извършителя, последователите, потърпевшия и наблюдателите? (някои видове поведение като присмиването може да изглеждат като игра или шега, но обиждат и водят до негативни емоции у този, към когото са насочени и до това той да се чувства унизен или заплашен).
- Как се чувстваме, когато видим прояви на тормоз и какво правим? Какво можем и искаме да направим? Кои са основните ценности, правила на поведение, които следва да приемем? Как можем да ги прилагаме?

Отг.: Класни ръководители

Срок: до края на м. Ноември 2026

II. На ниво училище:

1. Запознаване на педагогическия и непедагогическия персонал с формите на насилие и с Механизма за противодействие на училищния тормоз между децата и учениците в училище.

Отг.: Училищен координационен съвет
Срок: м. Септември 2026 г.

2.Обсъждане и изготвяне на дейности, включително разписани ясни отговорности, за реагиране при всяка проява на тормоз и насилие, като част от Годишния план на СУ „Любен Каравелов"

Отг.: Училищен координационен съвет
Срок: м. Септември 2026 г.

3. Създаване на единни правила за задълженията на всички служители, свързани със случаите на тормоз, изготвени от координационния съвет и заложени в Правилника за дейността на училището.

Отг.: Училищен координационен съвет чрез Ученически съвет.
Срок: м. Септември 2026 г.

4. Провеждане на изследване под формата на анонимен въпросник, който ученици попълват самостоятелно, като в предварителна инструкция се описват специфичните характеристики на тормоза.

Отг. Педагогически съветници
Срок: м. Октомври 2026 г.

5. Обобщаване на всички предложения за правила на поведение, направени от класовете и формулиране на общоучилищни ценности и правила, които да бъдат част от училищната политика.

Отг.: Педагогически съветници
Срок: до 15 февруари 2027 г.

6. Анализ и обобщаване на резултатите от оценката в резултат на изследването се извършва от координационния съвет изследването от координационния съвет.

Отг.: Председател на КС
Срок: до 15.04.2027 г.

7. Запознаване на заинтересованите страни с обобщените резултати и обсъждане на необходимостта от предприемане на конкретни мерки и действия.

Отг.: Училищен координационен съвет
Срок: до края на м. Февруари 2027 г.

8. Изработване и разпространение на информационни материали за дейността на УКС, свързани с:

- превенция на тормоза;
- правата и задълженията на децата.

Отг.: Училищен координационен съвет чрез Ученически съвет.
Срок: до края на м. Февруари 2027 г.

9. Прилагане на индивидуални и групови обучения за развитие на личностните и социалните умения на учениците по заявка на класен ръководител или при конкретен случай.

Отг. Педагогически съветници
Срок: постоянен

10. Оптимизиране на системата за наблюдение и контрол, в зависимост от резултата от оценката на проблема.

Отг. Училищен координационен съвет
Срок: м. Април 2027 г.

11. Изготвяне на годишен отчетен доклад на координационния съвет до директора на училището.

Отг. Училищен координационен съвет
Срок: м. Юни 2027 г.

III. На ниво родители:

1. Запознаване на родителите на новопостъпилите ученици с Механизма на противодействие на тормоза в училище на тематична родителска среща и обсъждане на начините, по които те могат да се ангажират в противодействието на тормоза в училище.

Отг.: Класни ръководители

Срок: м. Октомври - Ноември 2026 г.

2. Обсъждане и приобщаване на родителите към дейностите по изпълнение на Механизма на противодействие на тормоза в училище на тематична родителска среща и обсъждане на начините, по които те могат да се ангажират в противодействието на тормоза в училище.

Отг.: Класни ръководители

Срок: м. Октомври 2026 г.

3. Привличане на родителите в реализирането на училищни инициативи, свързани с превенцията на насилието и тормоза в училище.

Отг.: Класни ръководители

Срок: постоянен

4. Насочване при необходимост към основни здравни и социални услуги за децата и семействата.

Отг.: Педагогически съветници

Срок: постоянен

IV. Регистриране на ситуации на тормоз:

1. Всяка ситуация на тормоз трябва да бъде регистрирана и описана в единен регистър на училището от учителя или служителя, който я е наблюдавал, за да може да се проследи развитието на случая във времето и да се планира подходяща интервенция. Регистърът съдържа кратко описание на всяка ситуация, кога се е случила, кои са участниците и какви мерки са били предприети. Този регистър трябва да се съхранява при педагогическия съветник.

1.1. Дневникът има за цел да подпомогне процеса на координация и комуникация в училище във връзка с осъществяването на цялостна училищна политика за противодействие на училищния тормоз.

1.2. В дневника се документират ситуациите, съответстващи на Класификацията на нивата и формите на тормоз и предприемане на съответните действия (виж табл.1 от Механизъм за противодействие на училищния тормоз), които изискват намесата на координационния съвет.

1.3. Всяка описана в дневника ситуация, съдържа следната информация: дата; какво се е случило - кратко описание на случая, кога се е случило, кои са участниците; кой служител е регистрирал ситуацията - име и подпис; какво е предприето като действия (намеса, превенция); кои отговорни участници са информирани (институции, органи, родители), как е приключила ситуацията или на какъв етап е и какво предстои.

1.4. Координационният екип анализира ситуацията и определя необходимостта от индивидуална работа по случай с ученик, чиято координация се осъществява от педагогическия съветник.

1.5. Дневникът за описване на ситуации на тормоз и съпътстващата документация по случаите се съхранява при педагогическия съветник.

Отг.: Педагогически и непедагогически персонал

Срок: Постоянен

2. От страна на училището всеки един професионалист, работещ в системата на образованието, може да подаде сигнал към отдел „Закрила на детето" по местоживеене на детето. Това може да бъде директор, учител, педагогически съветник, училищен психолог, възпитател, хигиенист и т.н. Сигналът може да бъде подаден от името на училището, на Координационния съвет, като се описва цялата събрана информация по случая. По този начин се действа институционално и се подкрепя учителят, който е установил тормоза и риска за детето.

В случай на подозрение за ситуация на тормоз, всеки служител в училище може да проведе консултация като се свърже с Националната телефонна линия за деца и разговаря с експерт на телефон 116 111.

Съгласно Закона за закрила на детето, чл. 7 (1) „Лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми дирекция „Социално подпомагане", Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи".

Отг.: Педагогически и непедагогически персонал

Срок: Постоянен

СРЕДНО УЧИЛИЩЕ „ЛЮБЕН КАРАВЕЛОВ“ – ГРАД ДОБРИЧ
ул. „Теменуга“ № 56, тел: 058/660006; 058/660010; 058/591367; 058/680175
e-mail: info-800016@edu.mon.bg; info@karavelov.com

Практически насоки за действията, които учители и ученици трябва да предприемат в случай на инцидент, на насилие и в други критични ситуации

Определения:
Дефиниция на инцидент: Инцидент е всяко травматично събитие за дете, вследствие на което е наличен риск от увреждане на неговото физическо и/или психическо здраве.
Видове насилие: физическо, психическо, сексуално.
Дете в риск, по смисъла на т. 11 от §1 на Допълнителните разпоредби на Закона за закрила на детето е:
а) чиито родители са починали, неизвестни, лишени от родителски права или чиито родителски права са ограничени, или детето е останало без тяхната грижа;
б) което е жертва на злоупотреба, насилие, експлоатация или всякакво друго нехуманно или унизително отношение или наказание в или извън семейството му;
в) за което съществува опасност от увреждане на неговото физическо, психическо, нравствено, интелектуално и социално развитие;
г) което страда от увреждания, както и от трудолечими заболявания, констатирани от специалист;
д) за което съществува риск от отпадане от училище или което е отпаднало от училище.
Задължение за съдействие по чл. 7, ал. 1 и 2 от Закона за закрила на детето:
Това задължение има всеки, на когото стане известно, че дете се нуждае от закрила, като това лице е длъжно незабавно да уведоми дирекция "Социално подпомагане", Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи, т.е. достатъчно е алтернативното уведомяване и на една от тези институции. Това задължение има и всяко лице, на което това е станало известно във връзка с упражняваната от него професия или дейност, дори и ако то е обвързано с професионална тайна.
Съгласно разпоредбите на Закона за закрила на детето, при постъпване на сигнал в Държавната агенция за закрила на детето, че дете се нуждае от закрила, председателят й го препраща незабавно в отдел "Закрила на детето" в дирекция "Социално подпомагане" по настоящ адрес на детето за извършване на социално проучване и предприемане на мерки за закрила.

Действия на образователната институция при инцидент или проява на насилие между ученици и върху ученици

1. Действия за **прекратяване на насилието** или травматичното събитие:

1.1. Служителят на образователната институция, свидетел на случилото се или уведомен за него, се намесва незабавно, за да преустанови проявата на насилие или друго травматично събитие.

2. Приоритетна **грижа за здравето** на всички ученици, участници в инцидента или насилието.

2.1. Служителят на образователната институция, свидетел на случилото се или уведомен за него, **сигнализира незабавно медицинското лице в училище**, за установяване нуждата от намеса на Бърза неотложна медицинска помощ. /Медицинското лице извършва преглед и сигнализира Бърза помощ, при нужда, след което описва състоянието, интервенцията и причината за нея в медицинския журнал/.

3. **Незабавно се сигнализира** за случилото се:

3.1. **директорът** на образователната институция и **класният ръководител**;

3.2. **родителите /настойниците, попечителите, други лица, при които детето е настанено като мярка за закрила на детето/ на учениците** – пострадали от насилие или инцидент и тези, които са упражнили такъв.

3.3. **Дирекция „Социално подпомагане" /ДСП/.** Компетентна да предприеме мерки за закрила е тази дирекция, която е по настоящ адрес на детето, това е адресът, на който детето пребивава. В случай на по-голяма оперативност и спешност може да се сигнализира дирекция „Социално подпомагане" по местонахождение на училището по телефон, факс, електронна поща /данни за телефони, факс, електронна поща на дирекции „Социално подпомагане" на територията на цялата страна са поместени на сайта на Агенцията за социално подпомагане /www.asp.government.bg/. До 24 часа от случилото се, сигналът се подава и писмено до ДСП.

3.4. При невъзможност за осъществяване на контакт с дирекция „Социално подпомагане" сигналът за инцидента и предприетите действия или за проявата на насилие може да се подаде на **Националната телефонна линия за деца 116 111 към Държавната агенция за закрила на детето**, която е с национално покритие, денонощна и безплатна.

Сигнал може да бъде подаден до Държавната агенция за закрила на детето и устно на телефон /централа/ 02/933 90 10, 02/933 90 11, факс 02/980 24 15, по електронна поща на email: sacp.government.bg, в звеното за административно обслужване – приемна, на адрес: гр. София, ул. „Триадица" № 2. Данни за териториалните поделения на Държавната агенция за закрила на детето, до които може да се подаде сигнал, са налични на официалната електронна страница www.sacp.government.bg.

3.5. Органите на МВР /инспектор Детска педагогическа стая, оперативен работник/

4. **При нужда от Кризисна интервенция**: В случай на травматично /кризисно/ събитие, настъпило за група ученици, вследствие на участие или присъствие на инцидента или упражнено насилие, водещо до риск от увреждане на физическото или психическо здраве, е възможно да се сезира Държавната агенция за закрила на детето, с искане за провеждане на кризисна интервенция. Данни за телефони, факс и електронен адрес на Агенцията са налични в сайта на ДАЗД /посочени и в т. 3.4/. Кризисна интервенция може да се осъществи и от Министерството на образованието и науката – от психолози от Националната мобилна група за психологическа подкрепа, както и от психолози, работещи в социални услуги на територията на населеното място, в което е ситуирано училището, с активното действие и съдействие на дирекция „Социално подпомагане", в качеството й на орган за закрила на детето на местно ниво.

5. **Регистрация на инцидента или проявата на насилие:** В тези случаи от страна на училищното ръководство се предприемат приоритетни и спешни мерки в грижа за здравето на ученика/учениците и сигнализиране на заинтересованите страни – родители, директор на училище, дирекция „Социално подпомагане", след което случаят **се регистрира в Регистър, създаден във връзка с Механизма за противодействие на училищния тормоз**. Обособява се **досие**, в което се прилагат писмените обяснения на служители, очевидци на случилото се, опис на хронологично предприетите действия и постигнати резултати в опазване на физическото и психическо здраве на децата – участници в инцидента и/или проявата на насилие. В случай на насилие задължително се предприемат и действия по разработения алгоритъм към Механизма за противодействие на училищния тормоз.

6. **Допълнителни действия в случай на упражнено насилие върху ученик от страна на служител в образователната институция** – директорът на образователната институция предприема незабавни действия за проверка на фактите и обстоятелствата по случая, след което изготвя доклад за резултатите, който представя на вниманието на началника на съответното регионално управление на образованието и на органите на МВР.

7. **Екипно обсъждане на случая, с оглед превенция на инциденти и прояви на насилие** – задължително случаите на инциденти и тормоз се обсъждат на заседание на екипа, създаден във връзка с Механизма за противодействие на училищния тормоз във всяка образователна институция, с участието на социални работници от отдела за закрила на детето към дирекция „Социално подпомагане", за анализ на случилото се и причините, които са го породили, както и

планиране на мерки и действия, изпълнението на които ще доведат до трайно намаляване на случаите на насилие между деца, ученици и върху тях, и до снижаване на броя на инцидентите.

8. **Привличане на външни специализирани доставчици на услуги за подкрепа на екипа за справяне със създалата се ситуация** и минимизиране на рисковете, както и предотвратяване на ескалиране на напрежението. Информация за доставчиците на социални услуги може да бъде получена от официалната електронна страница на ДАЗД /секция „Лицензиране“ – подменю „Регистри“ – „Регистър на издадените лицензи“, или на посочения в т. 3.4. телефон за връзка, както и от отделите за закрила на детето, за наличните социални услуги на територията на всяка община.